

บทบรรณาธิการรับเชิญ

หลักจริยธรรมในการให้บริการสุขภาพ

Principle of Morality in Health Care Service

มณี อภานันท์กุล* Ph.D (Nursing)

ขอบเขตของการให้บริการสุขภาพ มีความยากที่ผู้ปฏิบัติงานจะต้องยึดหลักจริยธรรมที่มีการกำหนดไว้ได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้เนื่องจากมีปัจจัยหลายประการที่อยู่ในบริบทของกรณีตัวอย่างบนหอผู้ป่วย ร่วมกับความจริงที่ว่าหลักจริยธรรมหลายอย่างที่ได้อ้างอิงขึ้น ดูเหมือนว่ามีความเหมาะสมที่จะนำไปปฏิบัติได้ในบางสถานการณ์เท่านั้น ถึงแม้ว่าบุคลากรทางสุขภาพบางคนเห็นว่าหลักจริยธรรมที่มีอยู่บางครั้งไม่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้อย่างสมบูรณ์ แต่หลักจริยธรรมที่กำหนดขึ้นมาก็ยังเป็นกฎเกณฑ์หรือระเบียบปฏิบัติที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการชี้แนะบุคลากร ที่ปฏิบัติหน้าที่ในการให้บริการทางสุขภาพได้ในระยะเวลาที่ผ่านมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าหลักจริยธรรมที่กำหนดขึ้นได้รับการยอมรับว่า สามารถนำไปใช้ในคลินิกได้อย่างเหมาะสม บทบรรณาธิการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการทบทวนหลักจริยธรรมที่บุคลากรทางสุขภาพพึงมีและควรยึดไว้ในใจตลอดเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่กับผู้ใช้บริการ รวมทั้งนำเสนอการประยุกต์ใช้หลักจริยธรรมในการให้บริการทางสุขภาพเพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น

หลักจริยธรรมในการให้บริการสุขภาพ

หลักการใหญ่ ๆ ของจริยธรรมในการให้บริการสุขภาพที่ได้รับการยอมรับ และเป็นหลักการง่าย ๆ ในการให้บริการสุขภาพ¹⁻² ได้แก่

1. หลักการเคารพในความเป็นเอกสิทธิ์ (Autonomy)
2. หลักการไม่ทำอันตรายให้เกิดแก่ผู้อื่น (Nonmaleficence)
3. หลักการทำประโยชน์ให้แก่บุคคลอื่น (Beneficence)
4. หลักของความถูกต้องยุติธรรม (Justice)
5. หลักการบอกความจริง (Veracity)
6. หลักการปกปิดความลับ (Confidentiality)

1. หลักการเคารพในความเป็นเอกสิทธิ์

การตัดสินใจอย่างมีจริยธรรมใด ๆ ในการดูแลรักษาผู้ป่วยมักจะเกี่ยวข้องกับการบอกกล่าวให้ทราบและให้ผู้ป่วยมีอิสระในการตัดสินใจ สำหรับการตัดสินใจที่เกี่ยวกับการให้บริการทางสุขภาพ แพทย์พยาบาล และบุคลากรทางสุขภาพอื่น ๆ ต้องเคารพต่อความเป็นเอกสิทธิ์ของผู้ป่วย¹⁻² นั้นหมายความว่า ผู้ป่วยมีความสามารถในการที่จะ

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาพยาบาลศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล

ตัดสินใจด้วยตนเองเมื่อผู้ป่วยได้รับการอธิบายถึงวิธีการรักษาพยาบาล และผู้ป่วยสามารถตัดสินใจโดยปราศจากการควบคุมบังคับจากบุคลากรที่ให้การรักษาพยาบาลดูแลที่จะมาแสดงอำนาจข่มขู่ให้กระทำตาม¹ หลักการนี้เป็นพื้นฐานที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับเรื่องการได้รับอนุญาตหรือการได้รับความยินยอมเห็นชอบจากผู้ป่วยก่อนที่แพทย์พยาบาล และบุคลากรทางสุขภาพอื่นๆ จะลงมือให้การดูแลรักษาพยาบาล

2. หลักการไม่ทำอันตรายให้เกิดแก่ผู้อื่น

หลักการไม่ทำอันตรายให้เกิดแก่ผู้อื่น เน้นถึงการที่แพทย์ พยาบาล และบุคลากรทางสุขภาพอื่นๆ ไม่ทำให้เกิดอันตรายหรือไม่กระทำการใดๆ ที่ทำให้ผู้ป่วยบาดเจ็บ ภายหลังที่ได้รับการยินยอมให้แพทย์ พยาบาล และบุคลากรทางสุขภาพอื่นๆ ดูแลรักษา¹⁻² นั้นหมายความว่า แพทย์ พยาบาล และบุคลากรทางสุขภาพอื่นๆ ต้องไม่ละเลย ไม่ประมาท ไม่สะเพร่า หรือทำให้ผู้ป่วยมีโอกาสเสี่ยงต่ออันตรายหรือภาวะแทรกซ้อนต่างๆ แพทย์ พยาบาล และบุคลากรทางสุขภาพอื่นๆ ควรให้การดูแลรักษาพยาบาลผู้ป่วยอย่างมีคุณภาพได้มาตรฐาน ทั้งนี้เพื่อลดหรือป้องกันภาวะเสี่ยงหรืออันตรายที่จะเกิดขึ้นกับผู้ป่วย ซึ่งการปฏิบัติหน้าที่ของแพทย์ พยาบาล และบุคลากรทางสุขภาพอื่นๆ จะถูกควบคุมโดยการลงโทษตัวเองและการลงโทษจากสังคมผ่านทางกฎหมาย² ในทางปฏิบัติบุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่ดูแลรักษาพยาบาลที่ไม่ได้มาตรฐานตามที่กำหนดไว้ หรือฝ่าฝืนการปฏิบัติหน้าที่ในการให้การดูแลรักษาผู้ป่วยมักจะได้รับ การตำหนิ การเกิดข้อผิดพลาดทางการแพทย์ หรือทางการพยาบาลถือว่าการทำอันตรายแก่

ผู้ป่วย¹⁻² ดังนั้นแพทย์ พยาบาลและบุคลากรทางสุขภาพอื่น ๆ ต้องมีจิตสำนึกที่จะไม่ทำอันตรายให้เกิดแก่ผู้ป่วยในขณะที่ให้การรักษาพยาบาล

3. หลักการทำประโยชน์ให้แก่บุคคลอื่น

ความหมายของหลักการนี้คือ หน้าที่ของบุคลากรทางสุขภาพต้องปฏิบัติตามดูแลรักษาพยาบาลที่ดีที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ป่วย เช่นเดียวกับการปฏิบัติงานอย่างเป็นขั้นตอนในเชิงบวก อันที่จะป้องกันและไม่ให้เกิดอันตรายแก่ผู้ป่วย¹⁻² หน้าที่ดังกล่าวมีความชัดเจนในตัวเองไม่จำเป็นต้องอธิบายมากเนื่องจากบุคลากรทางสุขภาพรับบทบาทหน้าที่ของตนเองตามวิชาชีพกำหนด หลักการนี้ได้รับการยอมรับในวงการสุขภาพและมีเป้าหมายหลักคือ การดูแลรักษาพยาบาลผู้ป่วยอย่างปลอดภัย ทั้งผู้ป่วยที่เป็นปัจเจกบุคคลกับประชาชนในชุมชน² ยกตัวอย่างเช่น แพทย์ พยาบาล และบุคลากรทางสุขภาพอื่นๆ ต้องดูแลผู้ที่ป่วยแต่ละรายที่มาใช้บริการให้มีสุขภาพดี หรือพ้นภัยจากโรคที่เป็นอยู่ อีกทั้งต้องมีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคที่จะเกิดกับชุมชนได้ เช่น การแนะนำให้ประชาชนออกกำลังกาย หรือการฉีดวัคซีนป้องกันโรคระบาดต่างๆ ซึ่งถือว่าเป็นการดูแลสุขภาพของประชาชนกลุ่มใหญ่

ในบางครั้งจะเห็นได้ว่าเป็นไปไม่ได้ที่แพทย์ พยาบาล และบุคลากรทางสุขภาพอื่นๆ จะไม่เคยทำให้เกิดอันตรายแก่ผู้ป่วย โดยทั่วไปแล้วแพทย์ พยาบาล และบุคลากรทางสุขภาพอื่นๆ ต้องดูแลรักษาพยาบาลผู้ป่วยเป็นอย่างดีถือว่าการทำประโยชน์ให้แก่ผู้ป่วย อย่างไรก็ตามแพทย์อาจเกิดกรณีการเลือกผู้ป่วยคนใดคนหนึ่งให้นอนพักรักษาตัวในโรงพยาบาล ถ้ากรณีที่มีผู้ป่วยสองคน

ที่ต้องได้รับการรักษาพยาบาลเหมือนกันในขณะนั้น คนที่มีอาการรุนแรงกว่าย่อมได้รับการรักษาพยาบาล ก่อนคนที่อาการรุนแรงน้อยกว่า ซึ่งเป็นการยาก เช่นกันในการที่จะตัดสินใจว่าจะทำอะไรให้ทั้งคู่ ได้รับการรักษาพยาบาลเท่าเทียมกันในเวลาเดียวกัน แต่ก็ควรอยู่ในดุลยพินิจที่เหมาะสมของแพทย์ พยาบาล และบุคลากรทางสุขภาพอื่นๆ ที่จะทำให้ ผู้ป่วยทั้งคู่ได้รับความปลอดภัยจากการรักษาพยาบาล ในเวลาที่เร็วหรือช้า

4. หลักของความถูกต้องยุติธรรม

การให้บริการทางสุขภาพ ต้องมีความยุติธรรมเหมือนกับที่อริสโตเติลกล่าวไว้ว่า ทุกคนควรได้รับสิทธิตามที่ควรจะได้รับ และต้องได้รับอย่างยุติธรรม² เป็นต้นว่า การแบ่งปันสินค้า และการบริการ การที่จะกระจายสินค้าและบริการให้ทั่วถึงขึ้นอยู่กับปริมาณที่มีอยู่ ซึ่งแน่นอนคงจะไม่เพียงพอกับการที่จะแจกจ่ายแก่คนทั้งหมด ดังนั้น จึงต้องมีการพิจารณาอย่างดีในการที่จะแจกจ่าย สินค้าและบริการต่างๆ ให้เกิดความเหมาะสมและเท่าเทียมกัน²

โดยปกติเราทราบกันดีว่า บุคคลมีสิทธิเท่าเทียมกัน และควรจะได้รับ การรักษาอย่างเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตาม ความไม่เท่าเทียมกันที่ผู้ป่วยประสบมักเป็นผลมาจากการแจกจ่าย การบริการทางสุขภาพที่ไม่ทั่วถึงกันในสังคม¹⁻² ดังนั้น สังคมต้องช่วยกันจัดหาแหล่งทรัพยากรที่ช่วยป้องกันมิให้เกิดภาวะของการเสียเปรียบเกิดขึ้น นอกจากนี้ยังมีข้อถกเถียงกันถึงประเด็นปัญหาในการให้บริการทางสุขภาพที่เกี่ยวกับคำถามที่ว่า “ใครมีสิทธิที่จะได้รับการดูแลรักษาพยาบาล” ในฐานะที่อยู่ร่วมกันในสังคม บุคคลทุกคนต้องมี

โอกาสเข้าถึงแหล่งบริการสุขภาพโดยเฉพาะ โรงพยาบาลของรัฐบาลได้เท่าเทียมกัน ควรมีการ ให้การบริการทางสุขภาพที่เหมาะสมและทั่วถึงแก่ ประชาชนทุกระดับโดยไม่คำนึงถึงความสามารถในการจ่ายค่าดูแลรักษาเป็นข้อที่ควรคำนึงถึงและ ควรจะปฏิบัติ² อีกทั้งบุคคลทุกคนควรได้รับการ บริการทางสุขภาพตามสิทธิพื้นฐานตามความจำเป็น และความเหมาะสมของแต่ละบุคคล

5. หลักการบอกความจริง

การบอกความจริงแก่ผู้ป่วยเป็นเรื่องที่ บุคลากรทางสุขภาพพึงกระทำเพราะผู้ป่วยมีสิทธิ ที่จะรับรู้ความจริงเกี่ยวกับโรคและการรักษาที่ได้รับ การบอกความจริงจะทำให้ผู้ป่วยได้รับรู้สภาพการ เจ็บป่วยที่ตนเองเป็นอยู่ จะได้มีการวางแผนชีวิต ของตนเองในอนาคตต่อไปได้ จะได้มีการเตรียม ความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจให้สามารถ มีชีวิตอยู่กับความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ อย่างไรก็ตามจะพบว่า ในบางครั้งบุคลากรทาง สุขภาพมักจะเกิดความลังเลใจในการบอกความจริง แก่ผู้ป่วย โดยเฉพาะผู้ป่วยที่ป่วยเป็นโรคที่ร้ายแรง และรักษาไม่หายขาด เช่น โรคมะเร็ง โรคเอดส์ เป็นต้น อาจเนื่องจากกลัวว่าผู้ป่วยจะรับไม่ได้ และ ไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นพูดอย่างไรกับผู้ป่วย จึงเลือกวิธีที่ จะแจ้งให้ญาติของผู้ป่วยทราบก่อน หรือเมื่อญาติ ทราบแล้วอาจไม่อยากให้ผู้ป่วยได้รู้จึงมักจะขอให้ บุคลากรทางสุขภาพชะลอการบอกความจริงให้แก่ ผู้ป่วยทราบจนกว่าจะถึงเวลาที่เหมาะสม ดังนั้น บุคลากรทางสุขภาพควรต้องพิจารณาให้รอบคอบ ก่อนที่จะตัดสินใจบอกความจริงแก่ผู้ป่วยหรือไม่ บอกโดยคำนึงถึงผลดีและผลเสียที่เกิดขึ้น อีกทั้ง ต้องมีทักษะในการสื่อสารที่ดีในการที่จะบอก

ความจริงแก่ผู้ป่วยเพื่อให้ผู้ป่วยเกิดการยอมรับเกี่ยวกับตนเองได้โดยไม่รู้สึกรู้สีก่อให้เกิดความกังวลใจที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไป

6. หลักการปกปิดความลับ

บุคคลทุกคนมีสิทธิส่วนบุคคล การจะนำความลับส่วนบุคคลไปเปิดเผยต่อบุคคลอื่นเป็นสิ่งที่บุคลากรทางสุขภาพไม่ควรกระทำเพราะการเปิดเผยความลับของผู้ป่วยในที่สาธารณะจะทำให้เกิดผลเสียหายต่อผู้ป่วยทั้งโดยตรงและโดยอ้อม การกระทำเช่นนี้เป็นภาระละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของผู้ป่วยและเป็นการไม่เคารพต่อคุณค่าความเป็นมนุษย์ของผู้ป่วย อย่างไรก็ตามการปกปิดความลับมีข้อยกเว้นในกรณีที่ผู้ป่วยรับรู้และยอมให้เปิดเผย หรือในกรณีที่เปิดเผยเพื่อประโยชน์ที่จะเกิดแก่ผู้ป่วยและความก้าวหน้าทางวิชาการแพทย์ เช่น การเปิดเผยต่อบุคลากรทางสุขภาพอื่นๆ เพื่อขอคำปรึกษาในการที่จะช่วยเหลือผู้ป่วย หรือกรณีที่ผู้ป่วยไม่สามารถรับผิดชอบหรือตัดสินใจด้วยตนเองได้ เช่น ผู้ป่วยทารก เด็กเล็ก ผู้ป่วยหมดสติ เป็นต้น อาจสามารถเปิดเผยความลับข้อมูลผู้ป่วยให้กับพ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือญาติผู้ใกล้ชิด ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองและป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับผู้ป่วยได้ ดังนั้นบุคลากรทางสุขภาพมีความจำเป็นต้อง มีการพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนตัดสินใจเปิดเผยความลับของผู้ป่วยให้บุคคลอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องทราบ

การประยุกต์ใช้หลักจริยธรรมในการให้การบริการสุขภาพ

หลักจริยธรรมที่ใช้ในขณะปฏิบัติหน้าที่ในการให้การบริการทางสุขภาพเป็นหลักการที่มีความหมายที่เป็นที่เข้าใจในตัวเอง เช่น ความเชื่อที่ว่าแพทย์ พยาบาล และบุคลากรทางสุขภาพอื่นๆ “ต้องไม่

ทำอันตรายแก่ผู้ป่วย” ทำให้ผู้ป่วยเกิดความมั่นใจและเชื่อมั่นในการรักษา หรือความคิดอีกอย่างหนึ่งที่ว่า แพทย์ พยาบาลและบุคลากรทางสุขภาพอื่นๆ ต้องมีการวางแผนการรักษาพยาบาลที่ก่อให้เกิด “ประโยชน์สูงสุด” แก่ผู้ป่วย ทั้งในเรื่องของการเลือกวิธีการดูแลรักษาพยาบาลที่เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยแต่ละราย นอกจากนี้ก่อนที่แพทย์ พยาบาล และบุคลากรทางสุขภาพอื่นๆ จะลงมือทำการรักษาพยาบาลตามแผนที่กำหนดไว้ ผู้ป่วยต้องได้รับการบอกกล่าว และรับทราบ รวมทั้งให้ความยินยอมแก่แพทย์ พยาบาล และบุคลากรทางสุขภาพอื่นๆ ให้เป็นผู้รักษาดูแลตนเอง โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้ป่วยสามารถตัดสินใจได้ ผู้ป่วยคนนั้นๆ จะเป็นคนแจ้งให้แพทย์ พยาบาล และบุคลากรทางสุขภาพอื่นๆ ทราบถึงการตัดสินใจของตนเองภายหลังรับทราบแผนการรักษาพยาบาลแล้ว อีกทั้งผู้ป่วยจะได้รับประโยชน์จากการรักษาอย่างเท่าเทียมกัน ผู้ป่วยที่เจ็บป่วยด้วยโรคที่เหมือนกัน ต้องได้รับการดูแลรักษาพยาบาลอย่างถูกต้องและยุติธรรมไม่มีความลำเอียง

มีบางคนโต้แย้งว่า แพทย์ พยาบาล และบุคลากรทางสุขภาพอื่นๆ บางครั้งไม่สามารถนำหลักจริยธรรมทั้งหมดมาใช้ในการดูแลรักษาผู้ป่วยบางคนได้ ทั้งนี้ต้องมีการพิจารณาถึงความเหมาะสมอย่างไรก็ตามเมื่อจำเป็นต้องใช้หลักจริยธรรมสองหลักการหรือมากกว่าในการดูแลรักษาพยาบาลผู้ป่วยอาจเกิดความขัดแย้งได้ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อพิจารณาวินิจฉัยโรคแล้วพบว่า ผู้ป่วยเป็นโรคไส้ติ่งอักเสบติดเชื้ออย่างเฉียบพลัน เป้าหมายของการดูแลรักษาพยาบาลคือ ต้องให้ผู้ป่วยได้รับประโยชน์สูงสุด นั่นคือต้องพิจารณาการรักษาโดยการผ่าตัด

อย่างเร่งด่วน ในทางตรงข้าม การผ่าตัดและการดมยาสลบอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้ป่วยได้แม้ว่าผู้ป่วยจะมีสุขภาพดีก็ตาม อีกทั้งแพทย์และพยาบาลต้องยึดหลัก “การไม่ทำอันตรายให้เกิดแก่ผู้ป่วย” ดังนั้นจึงควรมีการคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณ และมีเหตุผลถึงระดับอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับผู้ป่วยว่าสิ่งไหนก่อให้เกิดอันตรายอย่างรุนแรงกับผู้ป่วยมากที่สุด แล้วจึงตัดสินใจเลือกวิธีการรักษาที่เหมาะสม เช่น ถ้าใส่ตั้งแตกจะก่อให้เกิดอันตรายมากกว่าการผ่าตัดและการดมยาสลบ เป็นต้น

นอกจากนี้หน้าที่ของแพทย์ พยาบาล และบุคลากรทางสุขภาพอื่นๆ ในการดูแลรักษาผู้ป่วยมีทั้งการให้ประโยชน์แก่ผู้ป่วยและหลีกเลี่ยงการทำอันตรายแก่ผู้ป่วย อย่างไรก็ตามในสถานการณ์จริง แพทย์ พยาบาล และบุคลากรทางสุขภาพอื่นๆ ต้องทำให้เกิดความสมดุลของหลักจริยธรรม โดยการตัดสินใจ ชั่งน้ำหนักว่าอะไรให้ประโยชน์แก่ผู้ป่วยมากกว่ากัน เพื่อก่อให้เกิดความสมดุลในการตัดสินใจให้การรักษาแก่ผู้ป่วย ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ป่วยได้รับการดูแลรักษาที่ปลอดภัยมากที่สุด

โดยสรุปแล้วบทความนี้ต้องการกระตุ้นให้บุคลากรทางสุขภาพทุกคนได้ตระหนักถึงความสำคัญของหลักจริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ในการให้บริการบริการทางสุขภาพและควรนำหลักจริยธรรมนี้ไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดของผู้มาใช้บริการและการยึดหลักจริยธรรมนี้ยังก่อให้เกิดความมีสติ อยู่ตลอดเวลาในการที่พิจารณาตัดสินใจว่าสิ่งใดควรปฏิบัติ สิ่งใดไม่ควรปฏิบัติ อีกทั้งการมีหลักจริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ในการให้บริการบริการทางสุขภาพ ยังเป็นการควบคุมการปฏิบัติงานในวิชาชีพอย่างมีคุณธรรมอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

1. Beauchamp T, Childress J. **Principles of biomedical ethics**. New York: Oxford University Press; 2001.
2. McCormick TR. **Principles of bioethics**. Seattle, WA: University of Washington; 1998.
3. ลิวลี ศิริโล. **จริยศาสตร์สำหรับพยาบาล**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2548.